

Tallózó

A munkaerőpiac szükségszerűen partikuláris az étellel szemben

Lits Levente

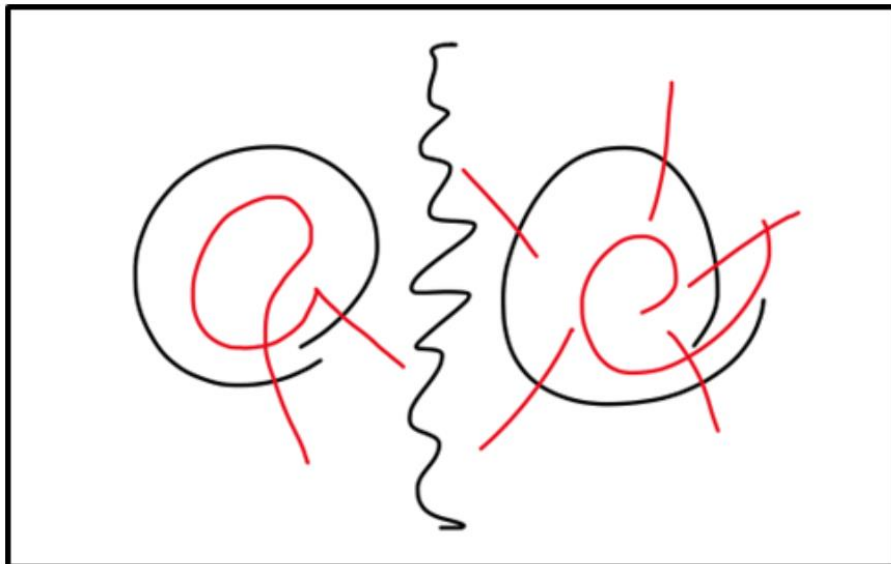
DOI: 10.14267/VILPOL2023.03.19

A Still Alice című film ötlött gondolataim sokaságában leginkább elő, amikor Szabó Dorottya *Kimozdulni a céltalanságból* című (2023) cikkét (<https://fejlodegazdasagtan.hu/2023/04/12/kimozdulni-a-celtalansagbol/>) olvastam a fiatalok munkaerőpiaci jelenléte kapcsán. Azért is volt izgalmas számomra a film, melyben egy nyelvész professzor Alzheimer-kórral történő küzdelmeit kísérhetjük végig, mert emlékeztetett arra, hogy egészen az „enyém” kategória, mely zártságában és teljességében sajátos mélyét kell megvizsgálnunk minden alkalommal, amikor a jelenlétben és az életben előforduló fejlődés viszontagságait vizsgáljuk. Esetünkben tehát, hogy mit is jelent igazán termelni, mit is jelent részvételi műalkotást létrehozni, és, hogy mit jelent mindezekre nézve a piac. (Egyik kávézásom alkalmával kiáltott fel egy 20-as éveiben járó kortársam, hogy „Én termelni akarok!”)

Cikkemben Szabó elképzelésének két szempontból történő fejlesztését javaslom majd ama mondata mentén, melyben a következőképpen fogalmazott: „A fiatalok munkaerőpiaci aktivizálása nem egyszerűen a nemzetgazdasági növekedés szempontjából fontos, hanem azért is, mert ahogy az említett MCC-s kiadvány egy másik tanulmányában Kollár és Pillók megállapítják, a munkavállalás hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalok kimozduljanak a céltalanság állapotából.” Két kategóriára térek ki a következőkben, egyik a hagyományos modell megkérdőjelezése, miszerint a nemzetgazdaságot a munkaerőpiacon begyűjtött bérmunka és a tőkepiacon begyűjtött tőke közös termeltetése jelentené, másrészt azon ellentmondásosság leleplezése, hogy a munkavállalói lét kimozdítana a céltalanság egyedüli, legerősebb kategóriájából. Míg előbbi esetben állításom abban áll, hogy a társadalmi aktivitásnak számtalan szintje és színezete van (lásd market art koncepció), melynek narratívája alapvetően a művészet felzárkóztatási modellje, és ennek megfelelően a piac csak az egyik formája az életre adott mikéntreagálásnak, addig a második probléma azt implicálja, hogy az előbbiből fakadóan egyértelműen vonatkoztassunk a céltalanság és a piac viszonyának esetünkben talán fordított állapotára. Úgy gondolom, hogy bárminemű kivonulás, piaci inaktivitás vagy annak szándéka elsődlegesen a piac kritikája és történelmi szükségtelenségének, fejletlenségének jele (ez utóbbiban Szabóval egyetértek). Úgy szólnán ezen gondolatok összeegyeztetésére és Szabó továbbfejlesztésére kérném az Olvasók figyelmét az MCC szerzőin is alapuló elgondolásaival szembeni teljes tiltakozás mellett.

Szabó Eszter Ágnes: „Art market helyett market art-ra van szükség.”

A gondolatok és az ábra Szabó Eszter Ágnes a MOME-n rendezett MDA konferencia keretében elhangzott előadásán (2022.12.06.) alapulnak, mely során megkülönböztette az art market és a market art koncepcióit ezzel előhívva a gazdaságelméletet, megkísérelve egy új középtávú szakasz kibontakozásának leírását, előírását.

8. ábra: Art Market baloldalt és Market Art jobb oldalt

Forrás: Szabó Eszter Ágnes, saját szerkesztés

A koncepció abban a kérdésfeltevésben áll, hogy a művészetnek van piaca, vagy a piacnak van-e művészete. Az előbbi elgondolás elsődlegesen a neoliberálisumból ismert piac ideológiájának koncepcióját követi, ami lényegében a posztmodernben kezdett megbomlani annak a történelmiségnek köszönhetően, melyben a fejlődés minden esztétikumra vonatkoztatottságában a felemelkedés törvényszerűségét jelenítette meg. A gazdaság ebben a harcban kereste a dolgok helyes összeillesztését az idő és a gazdaság spektakuláris viszonyainak lebontásaként. Talán ebből következett a globalizáció helyes hagyományának létéről, majd módjáról folytatott, az egész világot párbeszédre hívó vitája, a jelenségek megmérettettségének és leleplezettségének vitája. Ezt a hagyományt, ezt az értelmezési keretet bővíti ki a Lits Benedekkel közösen megjelenés alatt álló *A munka, mint esztétikai uralom II. (Fejlődés? A globalizáció eszmei értelmezéséről)* című cikkünk, ahol a fejlődés megújuló fogalma foglalkoztat minket leginkább és a munka uralmi esztétikai parafrázisait vesszük sorra árnyalásképp; ott e probléma kapcsán a következőképpen fogalmazunk: „Ábrázolásában az art market a sztálinista hagyomány jegyeit hordozta szükségszerűen, annak torz, magának valóságában, míg, ha a piacot, mint társadalmi eszközt akarjuk mindinkább megfogalmazni egy diverzebb és valóságosabb elgondolást kapunk eredményül, a market art-ot. E szerint a piac egy kiegészítő módozata a teljes élet, a teljes társadalmi megvalósulásnak, míg elérhetővé teszi a market art mellett a művészet más módját (pl. performanszművészet, eat art stb.), mely hasonlóképp politikai dimenziók sokaságában képes formációelméleti fejlődésként megfogalmazni a globalizáció törekvését, mint végső törekvését egy egyháznak.”

Részt venni egy műalkotásban kevés, ha a részvétel és maga a mű nem egy igazságos társadalom képe és valója.

Császi Ádám filmjében, a Háromezer számozott darabban (2022) a 2022-es év „sikerfilmjéhez”, a Larryhez képest megdöbbentően pontos és meglehetősen erős vonásokkal megrajzolt és ebből fakadón jóléltelmezhető társadalomkritikai narratívát kapunk kézhez. A film központi problémája a romaság helyzete körüli foglalatosságok milyensége, megítélésének milyensége és az ítéletek fölötti ítéletek kategóriáinak szövevényes vizsgálata. Esetünkben azon elgondolás felismerésének apropóján emelném be a cikk szerkezetébe állítását, mely hasonlóan a posztfeminizmushoz, kiterjesztett fogalmi rendszert enged meg a befogadónak nem elidegenítve vagy kibővítve az adott csoport személyes válságát, miszerint a részvételi művészet önmagában hiányos, a gazdaság aspektusaira nézve pedig munkavállalónak lenni rendkívül kevés, sőt maga a meghurcoltatottság annak ellenére, hogy minden erőfeszítés a munkaerőpiacon keresztüli felzárkóztatásnak van alávetve. A filmben egy rendező romaszínházazásba kezd részvételi alapon, egészen a szereplők tragédiájának bemutatásán keresztül, csak hogy a hitelesség a nyomorukban megversenyeztetett csoportok számára akár a putriuk fejük felől történő elhordását is jelentheti. Bárki elmenne Berlinig a színházzal, ha a részvétel a kitörést jelenheti, miközben a rendező (munkáltató) mindenáron keresi a munkán keresztüli felzárkóztatás (és felhasználás kettős) hagyományát, amivel persze lelki megnyugvását akarta biztosítani mindenáron (tehát „jóemberkedni” próbál). Ez önmagában is válságos, hiszen egyszerre ismerhetünk rá az elmúlt 30 év foglalkoztatáspolitikai gyakorlatára (lásd példaként a közmunkát) és arra a szemérmetlen igazságra, hogy a jólét, a boldogság és a szabadság mennyire életmód-, kultúrafüggő folyamat természetesen a globalizáció eszmei vizsgálatának keretrendszerében. Ebből következőleg a globalizáció kultúrafogalmán kívüli vagy a piac pusztá szociáldarwinizmus és nem egy igazi felzárkóztatás, hiszen mint kiderül, ez a felzárkóztatás pusztán a többségi nyomor kisebbségre vonatkoztatása, semmi több és semmiképp sem az uralom elleni legerősebb valóságból következő végérvényes forradalom. A tragédia egyértelmű: a munkaerőpiac kulturális hierarchiából született és az uralommal történő szembenezés formájaként egyedül annak átlényegítését ismerhetjük el. Ez az art market és a market art lényegi különbsége, ama emberi egybekapaszkodás eredménye, ahol a nem egyértelművé válik, kölcsönösen egyértelművé. Hiszen a művészi áruvá válása apóriához vezet, míg az áru művészivé lényegítése egyet jelent a felemelkedés egyértelmű és kizárólagosan művészeti modelljével, ahol a piac csak kiegészíti azt a sokelemű komplex hálózatosságot, amelyben az ember egyedül mutatkozhat embernek, egyedül mutatkozhat a természet-áhitatban a totális igazság birtokosának.

Összegzés, hozzászólás, továbbgondolási javaslat

Két probléma hagyott némi lehetőséget a továbbgondolásra. Az első, amire azt gondolom egyértelmű alternatívát sikerült állítanom, arról szólt, hogy a gazdaság, mint munka és tőke kettősének viszonyrendszere jön létre. Összegezve meglátásaimat úgy gondolom, hogy a társadalmi aktivitásnak számtalan szintje és színezete van, szigorúan politikaiak a lét különböző szintjein annak orientációs pluralizmusával és nemi egységével. Másrészt Szabó azon vélekedését vitattam, mely szerint a munkavállalói lét kimozdítana a céltalanság egyedüli, legerősebb kategóriájából. Ez esetben következtetésem abban álltak, hogy a társadalmi aktivitás történelmisége, mely a művészetek egységében a market artot jelöli ki a következő középtávú

szakasz vesszőparipájának, napjainkban a piacot nem totalitásnak tekinti, tehát mindenki, aki totalitásként hajtja azt, a munkaerőpiac szükségszerűen partikuláris valóságában korlátozza képzeletét, a gazdaság és a társadalom vizsgálatát, és annak fejlődése ellenében tesz, az étellel szemben fogalmazza meg önkényét. Ez utóbbi okán gondolom, hogy bárminemű kivonulás, piaci inaktivitás vagy annak szándéka elsődlegesen a piac kritikája és történelmi szükségtelenségének, fejletlenségének jele (ez utóbbiban Szabóval egyet is értve). Azonban eltűnnie nem is kell és nem is fog, hiszen mint művészet, a bőség a szabadság, a jólét és demokrácia szolgálatába áll a globalizáció szükségszerűségeként összekötve embereket és igazságokat, kultúrát és szépséget, biztonságot és a túlélés minden lehetőségét a szellemi munka tiszteletében.